

(Novella)

1944. október elejétől december közepéig a harcban álló partizánok nagy területet hagytak maguk mögött Szrémben. Amerre csak előrenyomultak, az utak a visszavonuló ellenség tankjaitól s egyéb járműveitől fel voltak szaggatva. Mély bevágások, latyakkal telt gödrök, huppanók, sár mindenfelé. A vasútvonalak sem mutattak kedvezőbb képet. A sínpárok fölszagatva, a talpfák föltépve, szétdobálva, háborús pusztítás, dűlás nyomai mindenhol. Az eperfák levágva, a lakóházak elhagyva, a bútorok összezúzva. A szélrázta ablakszárnyak fájdalmasan nyikorogtak, az üres ablakok úgy meredtek az utcára, mint kitépett szemek a koponyában.

A front azon az éjjel Bingulánál állt meg. Az éj nedves volt, sötét, tele szállongó ködrongyokkal, melyek reggelre zuzmaraként rakódtak a falura, bokrokra, gallyakra, lecsüngő dróthuzalokra. A sűrű, fekete éjszakában minden komor volt, vigasztalan, minden érezte, magán viselte a háború szörnyűségét, rettenetességét, borzalmasságát. Ez a nyomasztó, mélyen lehangelő érzés ülte meg a partizánegységben harcoló tizennyolc-tizenkilencéves diákok kedélyét, mikor az emlékezetes éjjel az elhagyott Bingulába érkeztek.

Mínthogy a parancsnok a legénységet elszállásolta a falu néhány épen maradt szélső házában, a-fölváltott fiúk is egy ilyen házban helyezkedtek el.

A szoba, ahol lerakódtak, hogy a befűtött banyakemence mellé állva, fölmelegedjenek és megszáritkozzanak, nedves volt, rosszágú, fullasztó, telefüstölt. Egyik sarkában gépfegyver állt, municióval, közepén asztal néhány székkal, melyeken partizánok ültek, félrecsapott sapkában, a magukvágtá, szemet- és torkotkaporó szűzőhánt füstölve.

Kívülről időnként behallatszottak az odakünn járkáló őr léptei, mert a házakat rajtaütéstől tartva, állandóan őrizték.

A fiúk éppen elhelyezkedtek a banyakemence körül, mikor kivágódott az ajtó s belépett keményvonású, sűrű, feketeszemöldökű parancsnokuk és megszólalt:

— Elvtársak! Őtötöknek el kell menni hordággal egyik ma este elesett bajtársunkért, akit a megfigyelők egy új házban hagy-

tak a templom közelében. Arról ismertek a házra, hogy nagyobb a többinél, egyik fele sértetlen, s udvarán összelőtt lőszerkocsik állnak. Holttestét ott találjátok a jobbkezfelöli szobában. Villanylámpát ne használjatok, útközben ne beszélgetetek.

Azzal kiválasztott közülük ötöt, négy diákot és egy tapasztaltabb harcost.

— Induljatok — mondta, mikor azok felszedelőzködtek — s a holttestet hozzátok mindenáron magatokkal.

Az egyik izmosabb diák vállára vetette hát a hordágyat, s elindultak a sötétben a faluba, ahol még sohasem jártak, s ahol, noha egységük megszállta, mindenütt veszedelem leselkedett rájuk. Sohasem tudták, hogy egy házba benyitva, nem robban-e az ajtó vagy a kútgém, ha felhúzzák, mert az ellenség, mielőtt kivonult, több helyen aknát helyezett el.

De nemcsak ez fenyegette őket, hanem a még nem állandósult arcvonal, amely bár a falu előtt húzódott, nem állt összefüggően kiépített futóárkokból, hanem néhány szétszórt gépfegyverfészekből, melyek közt az ellenség könnyen visszaszivároghatott, s a partizánokat — meglepetéssel — veszedelmes helyzetbe hozhatta.

Valamennyien tudták ezt, s ezért a legnagyobb elővigyázatossággal haladtak előre a vékony jégréteggel bevont latyakos utcákon, nem beszélve, nem használva villanylámpát, noha az ismeretlen faluban, a sötétben, szinte lehetetlen volt tájékozódniok. Közben állandóan figyeltek minden neszre, felhangzó lépésre, mely lehetett az ő járőrüké, de ugyanúgy az usztasáké is. S mivel egyik is, másik is, szerbül beszélt, a járőrrel való találkozás mindig bonyolalmas helyzetet teremtett. Mert egyik is, másik is, bizalmatlan volt, egyik sem akarta hovatartozását elárulni. Az usztasa ugyanis azonnal lőtt, ha a vele sötétben összekerülő elszólta magát, vagy gyanúsnak látszott.

Ezért körmönfont ravaszsággal igyekeztek egymás kilétét megállapítani. A kölcsönös kérdezősködés és puhatolódzás emiatt néha elhúzódott, úgyhogy végülis nyílt színvallásra került a sor.

Ez történt az öt partizánnal is, amikor első útjukon összetaláltak egy járőrrel, mely azonnal felszólította őket, hogy mondják meg, kicsodák.

Ők azonban félelmükben nem válaszoltak.

— Akkor egy nevet mondjatok! — hangzott élesen odaatról.

— Itt Jankó — válaszolta egyikük, kitalált nevet használva.

— Milyen Jankó? — kérdezte a járőr vezetője erőlesen.

Ere már fedezéket kerestek, fegyvereiket készenlétbe helyezték, mert lövöldözésre kerülhetett a sor. S válasz helyett most már ők támadtak kérdéssel:

— Ki van ott? A járőr vezetője lépjen előre, a többi állj!
 — Megálltunk — válaszolták amazok, miközben vezetőjük előrelépett.

— Ki van ott? — kérdezték ismét. — A jelszót!
 A vezető közelebb jött, s halkán megmondta:
 — Asztal.

Abból megállapították, hogy partizánjárőrrel kerültek össze, s nincs mitől tartaniok.

Egymáshoz léptek.

— Hová mentek? — tudakolták amazok.

Megmondták, s az irány után érdeklődtek.

A járőr, amennyire a sötétben lehetett, útbaigazította őket.

Elváltak egymástól, s tovább mentek az utcákon, de a keresett házat nem találták meg. Visszatértek hát és jelentették.

Parancsnokuk azonban nem hagyta annyiban.

— Vissza kell mennetek és meg kell találnotok! — Nem szabad, hogy bajtársunk holttestét az ellenség megcsonkítsa.

Újra elindultak a sötétségbemerült faluba, s hosszas bolyongás után végre eljutottak a megfongált templomhoz, majd százötven méterre tőle az egyik felén ép, a másik felén gránáttól talált és összedőlt új házhoz.

Udvarán valóban megtalálták a lövegtől ért, s egymás hegyére-hátára torladt lőszerkocsikat.

Beléptek a jobboldali szobába, melyben alig volt bútor, s melynek padlóját szétrepedt párnából kihullott toll borította.

Megálltak, s villanylámpájuk fénycsóvját körbejárta, az egyik sarokban, félig ülő helyzetben, hátával a falhoz dőlve, megpillantották bajtársuk holttestét. Karja lelógott, csöppet borostás arca vértelen volt, viaszszárga, s fekete szeme ijesztően meredt maga elé.

Egyikük vála alá nyult, másik lábánál fogta meg, rátették a hordágyra, négyen vállukra emelték, s miközben vezetőjük útmutatóként előrement, elindultak utána, ugyanazzal az éberséggel, óvatossággal, akár első alkalommal.

Amint tovabotorkáltak, az előlhaladó jobbkezfelőli a vékony ígékéreggel bevont járdán hirtelen megcsúszott és térdreesett, úgy-hogy a hordágy a többiek vállán erős rántással előrebillent, s a rajtafekvő ajkát egy hangos: Ááh... hagyta el.

A négy diák annyira megijedt a halott váratlan hangjától, hogy a hordágyat a földre tette, egyikük feltépte az elesett bluzát és ingét, s kezét ellenzőnek tartva, odavilágított a villanylámpával.

A mellkason áthatolt golyók, az ingen összecsomósodott, megalvadt vér s a hideg test azonban meggyőzték őket arról, hogy bajtársuk alott, noha a hangot nem tudták megmagyarázni.

A tetemet hát újra vállukra vették, s a sötétben botorkálva, olytatták útjukat szállásuk felé. Ezuttal senkivel se találkoztak, maj nélkül értek haza, és jelentették, hogy feladatukat elvégezték.

Másnap reggel, elmesélték különös kalandjukat orvosuknak, egy negyvenötéves, középtermetű, deresedőhajú, vidámkedélyű embernek, aki nagyon szerette a fiúkat. Ő aztán megmagyarázta, hogy a különös hangot, mely őket annyira megijesztette, a tüdőben megszorult levegő idézte elő. A megrázkodtatás ugyanis kinyomta a szárnyakból, és megszólaltatta a még meg-nem-merevedett hangszálakat. Innen eredt a mély, sóhajszerű

Ááh...